

CONSTRUCCIONS CATALANES MEDIEVALS AMB EL VERB *VENIR*: L'ESTRUCTURA A SABER *VENCH AL PAPA* I SOLIDARITATS RELACIONADES

SANDRA MONTSERRAT I BUENDIA
UNIVERSITAT D'ALACANT
sandra.montserrat@ua.es

Ens interessa ací donar coneixença d'una estructura documentada tan sols fins al XV en català: <a+verb+venir> amb el sentit 'assabentar-se algú d'alguna cosa'. Aquesta construcció és paral·lela a d'altres ja estudiades per Díez (1876) i BASTARDAS (1978) i per Martines (1999), documentades ja en llatí vulgar i comunes a les llengües romàniques. Són construccions romàniques que recolzen en l'aplec AD+inf, del tipus: HABERE (o TENERE)+AD+ inf (*Ho haurà a manllevar* (Consolat, 243), en les quals aquest aplec fa la funció d'un determinant predicatiu de l'objecte, tot i que encara no perd la noció de finalitat que aporta la preposició. Relacionades amb aquestes primeres hi ha les construccions passives ESSE+AD+ inf i FACERE+AD+ inf, en les quals l'anterior objecte és ara el subjecte i l'anterior subjecte apareix ara com a afectat ([...] *ab carta, axí com en aquella és contengut, ço és a saber: CXL arbres [...]* (Llibre de la Cort de Justícia de Cocentaina, 69 / [...] *e per tal que abans que els missatges fossen en la host qua aquells li ho feessen a saber* (Crònica de Desclot. Ed. DE SOLDEVILA. 1983: 479). Entre aquestes estructures cal situar la nostra construcció.

L'estudiarem en relació amb altres construccions medievals amb els verbs de moviment, a partir de la gramàtica cognitiva i, concretament, de la teoria de les transformacions dels esquemes de LAKOFF (1987), utilitzada per al moviment per LANGACKER (1998) i Talmy (1985), entre d'altres.

1.

Venir és un verb que al llarg de la història del català (com també en altres llengües romàniques) ha experimentat un procés de restricció semasiològica força important. En contextos on representa el sentit físic de 'moviment cap a un lloc', aquest verb ha hagut de compartir camp significacional amb altres verbs com ara *anar* i *arribar*.

A fi de situar l'objecte d'anàlisi d'aquesta comunicació, farem una breu descripció sobre quina ha estat la direcció d'aquest canvi. Seguint la teoria ben coneguda de JOHNSON (1987: 126) i LAKOFF (1987: 283) sobre els esquemes d'imatge, aplicats al moviment, i utilitzant la terminologia de LANGACKER (1987, 1998), que perfecciona aquesta mateixa hipòtesi,¹ podem establir que l'esquema bàsic del verb *venir* consta d'un TRAJECTOR² o persona que inicia el moviment cap a algun lloc determinat, el trajecte o CAMÍ que recorre aquest TRAJECTOR i la FITA o lloc on es dirigeix i finalment arriba. No ens estendrem en d'aquests conceptes, àmpliament descrits en els treballs ja esmentats de JOHNSON (1987: 126) i LAKOFF (1987: 283) per problemes d'espai. Indicarem tan sols que la imatge esquemàtica proposada per aquest autor per a la descripció del moviment és la imatge –CAMÍ–. A partir d'aquesta imatge principal, l'autor entén el canvi semàntic en les expressions de moviment com a transformació d'aquest esquema

¹ Concretament, LANGACKER (1998) utilitza els esquemes d'imatge per a establir la teoria de la subjectivització, hipòtesi desenvolupada per explicar la gramaticalització dels verbs de moviment.

² En aquest treball utilitzarem per als conceptes teòrics de la gramàtica cognitiva les convencions d'UNGERER I SCHMID (1996: 160). Així, [VERSALETA] (claudàtor i versaletes) indica les categories cognitives; +VERSALETA+ (versaletes entre signes +) indica metàfora i metonímia; –VERSALETA– (versaletes entre guions) indica esquemes d'imatges, i VERSALETA (versaletes sense signes als costats) indica elements dels esquemes d'imatge. A banda, utilitzarem els claudàtors ([]) per als papers temàtics. Aquest estudi s'inscriu en el marc del projecte 'El léxico literario valenciano del xv' (PB-97-0110), dotat pel Ministerio de Educación y Cultura, Dirección General de Enseñanza superior y Investigación científica. Forma part, ahora, d'un treball d'investigació més ampli sobre les perífrasis amb verbs de moviment en català.

primitiu. Les diverses transformacions es produeixen per conceptualitzacions metafòriques i metonímiques de realitats vàries.

TALMY (1985: 135) afig als esquemes de moviment l'element DIRECCIÓ, perquè sovint aquest marca les diferències entre diversos verbs. En el cas que ens ocupa la DIRECCIÓ del moviment vehiculat per *venir* és un element que cal destacar, perquè influeix en les transformacions metafòriques i metonímiques de l'esquema principal d'aquest verb.

És el conceptualitzador de l'escena qui estableix la DIRECCIÓ. Anomenarem conceptualitzador (LANGACKER 1998) la persona a partir de la qual s'estableix el punt de vista, és a dir, la persona que contempla l'escena i la conceptualitza. En el cas del verb *venir*, el conceptualitzador pot coincidir amb el TRAJECTOR, que pot ser l'emissor del missatge. Quan el TRAJECTOR coincidisca amb l'emissor parlarem de la DIRECCIÓ conceptualitzador→FITA.

Troblem, aleshores, tot un seguit d'exemples en els quals s'observa com l'emissor es dirigeix cap a una FITA. La FITA pot ser un lloc ocupat pel receptor (cf. 1, 2, 3) o per una tercera persona (cf. 4, 5) o un lloc sense explicitació de la persona que l'ocupa (cf. 6); sovint, el lloc ja no es troba expressat sinó metonímicament per la persona (és el cas, per exemple, d'1, 2 i 3) (VENI, VIDI, VINCI. Suet. Jul. 37.2-OLD. Citi ad aedis venimus Circae. Andr. Poet. 26(28). I. OLD →XXI):³

- (1) E per aizò, s<einors>, clamem mercé e misericòrida a N<ostre> S<einor> que él nos do a dir e a fer zeles obres que quan exirem d'aquest segle, que segurament puscam *venir* al seu celestial palaz, que él à promés als seus fedels (*Homilies*, [8v], lín. 21).
- (2) "Sènyer", dix l'ermità, "molt me tenc pagat de vostra resposta, segons la qual és significat que malvat rei dóna més de damnatge, que no és lo bé que negun ermità pusca fer en son ermitatge. E per açò jo són *vengut* a vós, e són davallat de mon ermitatge" (*LM*, p. 122, lín. 26)
- (3) E lavòs yo *vendré* a vós; e, separada la vostra ànima del cors per mort, gloriós e immortal lo cobrareu, e ab aquell, ensemps ab mi, pujareu en lo regne del meu pare, en lo qual sereu entronizada com a reyna e senyora, e serà-us dat en la mà lo ceptre de misericòrdia (*Vita*, vol. B, 216 7230)
- (4) On, al començament que jo volguí haver aquest ofici, jo *venguí* a ell per ço que em donàs coneixença de la disposició de l'hom (*LM*, p. 150, lín. 10)
- (5) E nós exim, sus en l'alba, de Montsó [...] e anam aquel dia a Berbegal, que no trobam contrast en la carrera, e altre dia entram en Osca, e *vinguem* despuys a Saragoça (*Feyts*, p. 17, 14, lín. 17)
- (6) E per una falsa secreta porta, la celerada donzella, fora los murs devallant, enmig dels enemichs la real tenda demanava, a la qual arribada ab sforçada veu despertà al justificat rey, fent començ a tals paraules: "A la celsitut de la tua reyal magestat *vinch* yo, Scilla, filla de Nisus, portant la victòria (*CPr*, p. 264, lín. 656)

Si el conceptualitzador es troba situat en la FITA, el verb *venir* està vehiculant una DIRECCIÓ TRAJECTOR→conceptualitzador. Ací, el TRAJECTOR pot coincidir amb el receptor del missatge (cf. 7, 8) o amb una tercera persona (cf. 9) (*Ubi conuiuae abierint, tum venias*. Pl. At. 594- OLD→ xx):

- (7) Si tu vols a mi *venir*, zo dix N<ostre>S<éiner>, e tu'm vols ren donar del teu, va-te primerament acordar ab ton proxme a cui mal auràs fat, car enent no redebria tu ni ton do (*Homilies*, [5r], lín. 15).
- (8) Tu, esperit, si mon benefet te val,/ la sanch daré per tos goigs infinits;/ *vine* a mi de dia o de nits (*AM* 95 75).
- (9) La vespra de la Verge Maria de Agost, a vespres *tantum*, y lo dia de la Verge Maria a missa, *vingué* ací a la Seu (*Seu3*, p. 107, lín. 20)

³ No tractaré en aquest treball la diferència entre *venir* i *anar* en aquestes estructures de moviment, en relació amb la situació temporal de l'acció.

Sovint, però, les intervencions comunicatives consisteixen a explicar escenes en les quals els protagonistes no coincideixen amb el conceptualitzador. En aquest cas, s'entén que el conceptualitzador se situa mentalment en un dels dos elements descrits, o bé el TRAJECTOR o bé la FITA. Quan tractem amb la llengua del passat, tanmateix és difícil –sinó impossible– d'entendre on es troba situat el conceptualitzador (cf. 10-12):

- (10) O, Magdalena! ¿Com poré aparéixer davant la mare sua, que yo renovellaré totes les sues dolors com pensarà que yo, que devia morir al costat del seu fill, lo haja axí dexat negat?" E respòs Magdalena: "O, Pere! No dupteu: ab gran confiança *veniu* a la Senyora (VITA, vol. C, 135 4418)
- (11) O, Sperit Sanct, qui sou amor e jocunditat gloriosa! *Veniu* en lo vostre ort, qui és església sancta fundada novament per la mort e sanch presiosa del meu fill! (VITA, vol. C, 283 9464)
- (12) [...] que ya havien regonegut casa dos vegades y no havien trobat res, que si volia ell, ho regonegués millor. E de continent dit Joan Steve entrà en dita casa de dit Joan Prats y escomensà a mirar y regonèixer per los forats e recones de dita casa. E *venint* a un pedregal que havia en dita casa, regonexent aquell, li paregué se inflamà, sentint en si un no-sé-què de temor. E no trobant res, *anà* a la cavallerisa e ab una axada comensà a cavar lo fem e inmundísia que havia (*FelipII*, p. 121, any. 1568)

Actualment, els exemples 10 i 12 només poden interpretar-se correctament si el conceptualitzador està situat en el lloc que ocupa la tercera persona, és a dir, si vehicula una DIRECCIÓ TRAJECTOR→conceptualitzador. En el cas de l'exemple 12, des d'una lectura amb ulls actuals, el conceptualitzador es troba situat en el pedregal.

Precisament és aquesta una de les reduccions que sembla que ha experimentat el verb *venir* al llarg de la història del català. En altres paraules, el verb *venir* s'ha especialitzat en la DIRECCIÓ TRAJECTOR→conceptualitzador i és el verb *anar* l'encarregat d'indicar la direcció oposada. Així ha passat en el català del País Valencià i també en altres llengües romàniques, com ara el castellà. En català oriental, en canvi, es conserva encara la DIRECCIÓ conceptualitzador→FITA.

- (13) *Vinc* de seguida, no et mogues d'on ets (Rigau 1976)
- (14) Quan vaig *venir* a París tu hi passaves les vacances (Rigau 1976)
- (15) Demà *vindré* un altre cop a la biblioteca (Rigau 1976)

Segons Coromines (*DeCat* s.v *venir*) aquesta reducció semasiològica és deguda a un motiu: la freqüència d'aparició de la DIRECCIÓ TRAJECTOR→conceptualitzador és major en totes les llengües, cosa que provoca que augmente la tendència a relacionar el lexema *venir* amb la DIRECCIÓ TRAJECTOR→conceptualitzador. Fet i fet, dels dos sentits, aquest darrer, doncs, és el més prototípic. Ho demostra el fet que precisament aquesta direcció serveix per a contraposar l'acció de *anar* a la de *venir*. És aquest el sentit que pren *venir* en la frase següent (*imus venimus videmus, virgo pulchra*. Ter. Ph. 103. *OLD*→xx):

- (16) Encara establiren los dits prínceps que si negú, per si metex o per son missatge, vulia acuíndar o desfiar son senyor, segur o puscha fer, mentre irà, e *vendrà*, e estarà, entrò sia tornat a casa. (*Usatges*, p. 123, lín. 15)

Quant al cas d'*arribar*, el verb *venir*, a partir del segle XV aproximadament començarà en català a cedir espai a *arribar*, que eixampla el sentit central, exclusivament marítim. N'oferim un tast, bo i advertint que no és l'ús més freqüent (cf. 17 i 18):⁴

- (17) Axí anaren tant per lurs jornades, que un dia, entre migjorn e vespres, *arribats* a casa de un varvessor, lo qual ab Curial parlava, una donzella vench, cavalcant en un

⁴ Vam tractar extensament aquesta qüestió en MONTSERRAT (2002a).

palafre, ab la major cuyta del món, arrapant-se tota la cara, e los cabells tots descomposts (*Curial*, Llibre II, 14, 6))

- (18) E anaren tant per ses jornades, que *arribaren* a la ciutat de Londres, on era lo Rei ab molta cavalleria (*Tirant*, XXXIX, 185)

D'altra banda, en contextos metafòrics o metonímics i, sobretot, en contextos gramaticalitzats, el verb *venir* ha hagut també de disputar l'àmbit significacional amb *arribar* i *aplegar*. No ens hi estendrem,⁵ però cal indicar que la perífrasi *venir a+inf* esdevé *arribar a+inf* o *aplegar a+inf* en el mateix sentit de canvi d'estat:

- (19) Tant la tristor ha falagat ma penssa, / que tot m'és trist quan puch oir ne veure, / tant que m'és greu que yo *vinga en creure* / que a tristor yo pusquí aver deffensa (*AM* 76 23)

- (20) Y per ço se hagué de fer determinació de obrir la guerra contra ell per la reynal la qual durà deu anys, ab grandissimes mortaldats de hòmens y derroells de castells y ròines de viles y finalment *arribà esta furiosa guerra a créixer* tant que deixà despoblada casi la mitat de Cattelunya (*CTortosa*, p. 169)

Aquest fet de pèrdua d'àmbit significacional del verb *venir* es produeix aproximadament al llarg del segle XV i avança durant els segles següents. Com ja hem indicat, es frena en algunes contrades (sobretot en l'àmbit oriental), però, fins i tot, en aquests parlars que conserven sentits més arcaics, observem que es produeix una pèrdua destacable de construccions amb *venir*, algunes poc freqüents, però d'altres molt recurrents, a favor de solucions diverses. Aquest fet coincideix amb el canvi de llengua que s'experimenta en el segle XV i n'és una conseqüència. NADAL i PRATS (1996: 179) ens fan sabedors que és en el segle XV que les llengües anomenades vulgars prenen el poder en l'àmbit escrit, reservat gairebé exclusivament fins aqueix moment al llatí, i el català, en el cas que ens ocupa, pren protagonisme en tot tipus d'escrits. Aquest català és ja força més lliure de la dèria llatinitzadora de segles anteriors i comença a prendre la fesomia pròpia. Aquest fet provoca que desapareguen moltes estructures freqüents en els primers moments del català.

En aquest breu treball, pretenem donarem notícia d'un seguit d'estructures antigues que formen part del discurs català fins aproximadament al segle XV, relacionades amb el verb *venir* i que desapareixen vora el segle XVI.⁶ Ens centrarem concretament en construccions amb el verb *venir* que giren al voltant del sentit 'esdevenir coneixedor d'un fet'; ens referim a fonamentalment a:

- a) notícia/ nova + *venir*+ a algú
- b) notícia/nova+ *venir*+a orella d'algú
- c) notícia/nova+ *venir*+a notícia d'algú
- d) notícia +a saber+ *venir*+ a algú
- e) algú+ *venir* +a notícia/ nova

Seguint LANGACKER (1987), partim de la hipòtesi que aquestes construccions vehiculen un contingut semàntic similar i que les diferències sintàctiques que les caracteritzen són fruit de les diferències en la percepció d'una mateixa escena pel parlant, diferències que repercuteixen en la configuració de l'esquema del verb *venir*.

El corpus que hem utilitzat per a dur a terme aquest treball abraça des del segle XIII fins al segle XVI.⁷

⁵ Hi trobareu una aproximació al tema en Montserrat (2003b)

⁶ Aquest treball forma part d'un treball d'investigació més ampli sobre les perífrasis amb verbs de moviment en català.

⁷ Podeu consultar aquest corpus en <http://www.ua.es/personal/sandra/tesiscorpus.htm>

2. Estructures amb *venir* sense moviment

2.1 La DIRECCIÓ TRAJECTOR→ conceptualitzador

Com hem indicat adés, el verb *venir* pot tenir dos sentits de moviment diferents en relació a la direcció de l'esquema d'imatge principal del verb. Així, la DIRECCIÓ TRAJECTOR→ conceptualitzador, considerada més prototípica, i la DIRECCIÓ conceptualitzador→ FITA, desapareguda per al moviment en algunes llengües. En les construccions que analitzarem a continuació el verb *venir* ha deixat de focalitzar el sentit de moviment a favor de l'expressió de l'arribada d'una notícia o coneixement nou a l'emissor o protagonista del missatge en relació amb la percepció del conceptualitzador. Per tant, ara la FITA és el protagonista que esdevé un experimentador de la informació aportada, transformada ara en TRAJECTOR. Observem els exemples següents:

- (21) E ela, quant li *vench* lo missatge, havia adobat de menjar, e dix que, quan hagués menjat, que y venria (*Feyts*, p. 212, 248, lín. 13)
- (22) E dins aquells dies *vengren* noves que el noble En Manfré Llança hac pres lo castell de Malta, que es fo retut a ell a bona mercè; e segurament la festa se mellorà (*CM*, p. 158, lín. 2)
- (23) Si hun hom mene hom a pengar e ja està a la forqua, e *ve-li* nova que l'han fet rey de tal regne (*Sermons*, vol. III, p. 202, lín. 22)
- (24) E les novelles *vengueren* al rey de Franssa, que'l rey d'Aragó era a Castelló d'Ampúrias ab tots los rics hòmens de Catalunya, e lo rey de Franssa hach-na gran goyg (*CD*, p. 19, lín. 16)
- (25) E, mostrant-li la letra de Melchior, dix-li com era vengut per saber aquesta novitat d'on *venia*; e com havia sabut que la Güelfa era tan fellona contra ell (*Curial*, vol. II, p. 274, lín. 11)
- (26) Estos dies *vingueren* noves de que lo riu Ebro de Tortosa havia fet excessiva eixida i grandíssims danys i desolacions; i també la mar en Barcelona se havia eixit i entrava per la muralla, cosa que no havia tal memòria, ab gran desolació de cases, tant que tingueren dos dies i nits lo santíssim sagrament patent en la Seu demanant misericordia (*DietP*, p. 156. lín. 1)
- (27) E finalment, per cosa assats maravellosa, en aquells dies per moltes parts del món *vench* fama que en una illa dita Colcos, ultra les confínies del regne de Troya, vers la plana oriental, havia un moltó lo vellor del qual era d'or, segons que la fama havia. (*Troianes*, 3rb)
- (28) La fama que és *venguda* ha maculada la pensa de les gents en opinió corrompuda (*Tirant*, cap. CCXC, p. 817, lín. 30)
- (29) Tanbé, al mateix temps à *vingut* notísia que l'emperador Joseph, germà de Carlos Terser, era mort i (*Gelat...*, p. 86, lín. 10, any. 1711)

Aquesta primera transformació, d'un esquema en què el verb *venir* forma part d'una escena en moviment a un esquema en què el moviment ha passat a segon terme, o ha quedat desdibuixat, s'ha produït a partir d'una metonímia evident +L'OBJECTE TRANSPORTAT PER QUI EL TRANSPORTA+. Ens trobem, doncs, amb un objecte no [agent] que pren el paper de TRAJECTOR i es trasllada d'un ORIGEN a una FITA. Aquest objecte sense moviment propi és en aquest cas la notícia i és l'element més important de l'escena, ja que en l'esquema de –CAMÍ– l'element imprescindible és el TRAJECTOR. Ho prova també el fet que en els exemples anteriors la fita està omesa. Quan és explícita, com és el cas de l'exemple 24, es focalitza secundàriament també l'afectat per la nova, però el TRAJECTOR mai no desapareix.

Aquestes oracions (21-29) són construccions molt habituals fins al segle XV, però ja en el segle XVI, se substituiran pel verb *arribar* o *plegar*.

La mateixa sort tindran un bon grapat de locucions, documentades des del llatí i aproximadament, en català, fins al segle XV, relacionades també amb aqueixa metonímia. Totes aquestes responen al contingut semàntic de les anteriors, però es focalitza molt especialment, a banda de la notícia, el fet que hi ha una persona que se n'assabenta, és a dir, s'indica que per fi

qui se n'ha d'assabentar, efectivament, se n'assabenta (*vox mihi venit ad aures*, Plauto. *DLE* → segona meitat xv):⁸

venir en orella [f.2] / *venir en orelles* [f.1] / *venir en les orelles* [f.1]

- (30) Ffet açò, *vench* en orella de l'emperador (*Sermons*, vol. III, p. 68, lín. 14)
- (31) Gran és lo tabustol per açò en les tendes e les veus d'aquells qui cridaven feyen recordar l'àer pus prop, per què com les confusions d'aquellas veus ab grans trons *venguessen* a les oreyles de Achil·les (*Troianes*, 115ra)
- (32) E si tal comport de vós feu cascun dia, vos ne seguirà gran càrrec e perpetual infàmia, la qual tot bon cavaller deu excusar refrenant la sua folla voluntat. E si açò *venia* en orelles de l'Emperador, lo que Déu no vulla, ¿com restareu vós e tots nosaltres, que en lo dia que sou arribat vos siau enamorat de sa filla, per difamar-li tot son estat, e la corona de l'Imperi, faent-vos jutge en vostra causa pròpia? (*Tirant*, cap. CXXI, p.86, lín. 15)
- (33) Nosaltres temem que aquesta fahena no puje massa, car si *ve en orella del* emperador dirà que'ns volem rebel·lar a la senyoria sua (*VITA*, vol. B, 185 6156)

venir a oida [f.1]

- (34) E axí, lexat lo parlament, cascú se'n tornà a ses tendes, la qual cosa, com *vench* a hoyda de Achil·les, li desplaqué molt (*Troianes*, 94va)

Cal afegir-hi, però, un detall. Com expliquen a bastament LAKOFF & JOHNSON (1980: 67) el moviment dels objectes no es podria concebre sense la visió dels objectes com a RECIPIENTS. Segons aquests autors, som éssers físics, limitats i separats de la resta del món pel cos (la pell) i la resta del món se'ns presenta com a separada, fora de nosaltres. Per això mateix, cadascun de nosaltres és un recipient amb una superfície limitada i una orientació dins-fora. Per concebre el món, per comprendre'l projectem la nostra orientació dins-fora damunt dels objectes físics. Així, per exemple, un lloc és un recipient amb un interior i un exterior i, consegüentment, el moviment d'un lloc a un altre és el moviment d'un recipient a un altre. En aquestes oracions, precisament, és el receptor del missatge, la FITA a què arriben les notícies, el cos entés com un recipient, concretament l'òrgan del cos que s'encarrega de la recepció dels sons. L'aparició d'aquest sintagma ens està marcant la importància d'aquest fet, la importància del receptor del missatge, el qual apareix en forma de SP que funciona com a CN de la part del propi cos.

Hi ha altres estructures semblants, amb el mateix sentit, en les quals l'element FITA no està representat directament per la persona o per l'òrgan del cos, sinó pel sintagma *en notícia* [f.4], *a notícia* [f.28] i d'altres com, *a sabuda* [f.2], *a sabuderia* [f.1], *venir a coneixença* [f.1] que també es documenten en llatí (*hoc venit mihi in notitiam. Plinio/ in notitiam populi pervenire*. Liv. *DLE*) i, en català, fins a la segona meitat del segle XVIII. A la vora d'aquest sintagma apareix l'afectat, o bé com a CI, representat per *li*, o bé per un CN en forma de SP depenent del substantiu *notícia*.

- (35) Mas, com alcuna cosa no sia tan secreta que no ús puxa revelar, e los pageses dien que la terra gita e manifesta los secrets, no's sab en qual manera *vench* a sabuda de Eneas lo consseyl que'l rey Príam havia ahut (*Troianes*, 115vb)
- (36) [...] d'aquí avant lo apportaren al coll, la qual cosa no *vench* a sabuda dels honorables consellers, qui anaven ab los caperons vestits, segons es dit, car si a lur sabuda fos pervengut, sens dupte, ells hagueren feta dar obra que'l hagueren portat a braços (*Solem1*, p. 149, lín. 12)

⁸ En el *Curial* ja apareix amb *plegar*: *E havia dubte que si Curial ho atorgavaa, atesa la honor que havia guanyada, de què la fama plegaria a les orelles de la Güelfa, la vida d'ella seria fort poca* (*Curial*, vol. 1, p. 94, lín. 18); i també en la *Vita Christi*, amb *arribar*: *totes les paraules que exien de la sua divinal boca, arribant a les indignades orelles d'ells se convertien en verí* (*VITA*, vol. B, 86 2735)

- (37) La fama prest se divulgà per tota la Barbaria, en tanta quantitat que *vinc* en notícia dels reis qui venien en ajuda al rei Escariano (*Tirant*, cap. CCCXXX, p. 911, lín. 15)
- (38) A la veritat, Senyor, no em recorda que jamai haja llest d'ells; bé n'he oït parlar e fort poc; e null temps, sinó llurs llurs noms nuus e sols, res d'ells e de llurs fets *vinc* a ma coneixença (*Somni*, p. 197, lín. 9)
- (39) És, emperò, ver que aquest negoci volem nosaltrs, en lo començ e fins al cas, tan secretament com porem menejar, a fi que no pusqua *venir* en sabuderia dels dits moros (*EpistVa2*, p. 277, lín. 66)
- (40) E jatsia que pus dignament, ab embaxada, aquests fets se deguessen tractar, emperò, perquè pus cuytadament e accelerada *vinguen* a notícia de vostra senyoria, és estat del·liberat per correu fer-ne avís (*EpistVa2*, p. 178, lín. 38, any. 1469)
- (41) E per que les dites coses *vinguen* a notícia de tots manen fer, y publicar la present publica crida per la present Ciutat, y lochs acostumats de aquella (*Murs*, p. 453, lín. 13)

El problema amb què ens trobem en aquest punt és com hem d'interpretar el sintagma que recobreix la FITA. El recipient no és ara una part del cos o la persona completa, sinó una part no física: la "coneixença", "sabuda" o "notícia" està presentant-nos la part cognoscitiva de la persona que rep la notícia. En altres paraules, allò que cal conèixer apareix concretament en la ment del protagonista. Tots els elements de l'esquema s'allunyen cada vegada més de l'esquema bàsic del moviment, esdevenen més abstractes.

RADDEN (1996: 434) considera que en les construccions en les quals entren a formar part elements cognoscitius, el parlant està aplicant una metàfora. La persona que observa com s'aproxima un objecte al lloc on es troba, solament sap de l'existència d'aquest objecte en el moment que el veu entrar en el seu camp de visió. Aquesta experiència estructura la metàfora +EXISTIR ÉS VENIR CAP ACÍ+ i, per tant, +L'EXISTÈNCIA ÉS LOCALITZACIÓ ACÍ+, que sorgeix d'una inferència clara: allò que no veig no existeix i allò que veig existeix. Per tant, qualsevol cosa que una persona pugui sentir o percebre, en un moment, qualsevol cosa que comença a existir en una persona, és com si es desplaçara cap a ella. En els casos que estem analitzant, ens acostem com més va més a l'intent de conceptualitzar l'assoliment d'un estat a partir del moviment. Fet i fet, l'arribada de la notícia al receptor, no és ni més ni menys que l'assoliment d'un estat de coneixement que abans no existia. Més avant provarem d'explicar-ho al detall.

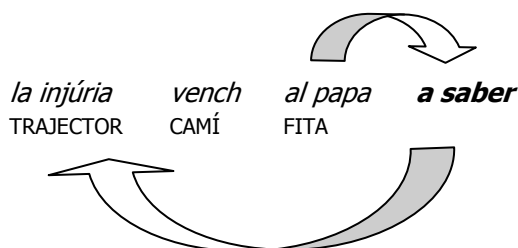
En aquest camí cap a l'abstracció, ens interessa ací donar coneixença d'una estructura que tans sols apareix en el corpus fins al XV: <inf+saber+a> amb el sentit 'assabentar-se algú d'alguna cosa'. És una construcció poc freqüent en el nostre corpus, ja que tan sols la hi hem documentada en 4 ocasions:

- (42) [...] cor aquell príncep no era bon cristià ni volia obeir lo bisbe Blanquerna de ço que li dehia segons son ofici. A saber *vench* al papa la injúria que aquell príncep fahia a l'Esgleya, e'l apostoli tramès misatge al bisbe que vedàs e scombregàs lo príncep (*LB*, p. 86, lín. 188)
- (43) Què us diré? A misser Carles *vinc* a saber; e com ho hac sabut, pensà e dix:- Ah Déus! i que dolça sang és aquesta de la casa d'Aragó! (*EM*, p. 15, lín. 25)
- (44) Mas aquell home no era bé adoctrinat de recomptar noves, e *vinc* a saber al cardenal, lo qual manà pendre e metre en carçre aquell home, per ço cor havia pres ofici sens sa llicència (*LB*, p. 252, lín. 3)
- (45) [...] establí espies qui esplassen e enrequissen secretament si los prelats seguirien l'establiment damunt deit, ni si les coses *venien* així a saber al capitol com lo cardenal ho faia espisar, ni si les espies dels clergues contra els pre (*LB*, p. 253, lín. 19)

Novament, en aquesta construcció algú s'assabenta d'una notícia i, alhora, continuem mantenint la direcció TRAJECTOR→conceptualitzador. Com en les construccions anteriors hi ha una FITA que és la persona que s'assabenta de la notícia.

A diferència de les construccions adés analitzades, però, en aquesta estructura trobem un element nou: l'aplec <a+saber>.

Aquesta construcció és paral·lela a d'altres ja estudiades per Díez (1876) i BASTARDAS (1978) i per MARTINES (1999), documentades ja en llatí vulgar i comunes a les llengües romàniques. Són construccions romàniques que recolzen en l'aplec AD+inf, del tipus: HABERE (o TENERE)+AD+ inf (*Ho haurà a manllevar* (Consolat, 243), en les quals aquest aplec fa la funció d'un determinant predicatiu de l'objecte, tot i que encara no perd la noció de finalitat que aporta la preposició.⁹ Relacionades amb aquestes primeres hi ha les construccions passives ESSE+AD+ inf i FACERE+AD+ inf, en les quals l'anterior objecte és ara el subjecte i l'anterior subjecte apareix ara com a afectat ([...] *ab carta, axí com en aquella és contengut, ço és a saber: CXL arbres [...]* (Llibre de la Cort de Justícia de Cocentaina, 69 / [...] *e per tal que abans que els missatges fossen en la host qua aquells li ho feessen a saber* (Crònica de Desclot. Ed. DE SOLDEVILA 1983: 479). Entre aquestes estructures cal situar la nostra construcció. «A saber» es comporta en aquest cas com si fóra un adjectiu que complementa el TRAJECTOR (la notícia, la injúria). Així l'exemple 42 podria parafrasejar-se com: "la injuria sabedora/ per a saber/ que cal que siga sabuda arribarà al papa". Per tant, el papa és l'afectat pel coneixement de la notícia.

Si observem aquestes estructures al detall, ens adonarem, que la introducció de l'infinitiu influeix en el grau d'abstracció d'aquest esquema metonímic en relació amb l'esquema primitiu del verb *venir*. El TRAJECTOR no és solament la notícia, sinó la notícia que cal que siga coneguda, que provocarà, com també en les altres construccions, que el receptor 'conega'.

2.2 Estructures relacionades: la DIRECCIÓ conceptualitzador → FITA

Des del segle XIII fins aproximadament el segle XV trobem un seguit de construccions com ara les següents:

➤ **VENIR A NOTÍCIA/ NOVES** [esdevenir coneixedor, -a, conèixer'] [a][a][1] *EpistVa2*
DE [a][en][1] *Tirant*
 [a][en][1] *Bacallar*

- (46) E per les coses dessus commemorades e altres sguarts bons, *venint a notícia* e en conexença de açó, jo reverent mestre de Calatrava ordenà (*EpistVa1*, p. 131, lín. 20)
- (47) -Clarament, senyora, se mostra per experiència manifesta, que natura no podia més altament obrar que ha fet en la gran singularitat de la bellea que la majestat vostra posseeix, que per aquella *vinc ara en notícia* quanta és la glòria que los benaventurats sants senten en paradís (*Tirant*, cap. CLV, p. 523, lín. 11)
- (48) Eliseu, perquè no venguessen a noves de res que tristor ni dolor portàs, féu-los llevar d'allí on estaven, e féu-los entrar dins lo retret, e aquí ella pres les claus de les joies e obrí la caixa on estaven (*Tirant*, cap. CCLXII, p. 766, lín. 10)
- (49) [...] de hont se puga *venir en notícia*, ni menyñs presumir, del penitent, abé que sia ab ànimo e intenció de consultar cassos de consciència ab altra persona (*Bacallar*, p. 261)

⁹ Aquestes estructures es construeixen també amb substantius i adjectius: nom+AD+inf (*coses a fer, ous a beure, pins a tallar*), adj+AD+inf (*bo a menjar, necessari a saber*). MARTINES (1999) en fa un estudi molt documentat i rigorós per al català.

➤ **VENIR EN CONEIXENÇA** [esdevenir coneixedor, -a, conèixer']
DE

[a][er][1] LG
[a][er][1] Sermons
[a][er][1] EpistVa2
[a][er][1] AM
[a][er][2] VA
[a][er][1] EiximplisII
[a][a][2] EspillV

- (50) [...] que l'hom estant en peccat no pot fer mèrits per a paraís: bé li valen los béns a allargar la vida, a dar-li béns temporals, a *venir en conexença* de peccats (*Sermons, vol. III, p. 22, lín.32*)
- (51) Lo juheu dix: Ço per que los philofofs majorment entenen a provar que'l mon sia eternal, es per donar honor a la primera causa, ço es, Deu; de la qual primera causa *vengren ça enrera los philofofs en conexença*, e dixeren que enaxi con ella era causa e fi de totes coses, e era eternal, que enaxi fon causat (*LG. Del segon article, De prudencia e adicia, lín. 2*)
- (52) Car sapiau que així com per les veus *venim a coneixença de Déu*, separant, emperò, de les creatures, lo que conté imperfecció en si i prenent lo que diu perfecció (*EspillV, p. 223, lín. 18*)

En aquestes construccions el verb *venir* tampoc no conserva el sentit de moviment de l'esquema bàsic. A diferència, però de les construccions anteriors, el nou esquema està basat en la DIRECCIÓ conceptualitzador→ FITA. És el conceptualitzador ([*experimentador*]) el que s'aproxima a la notícia, al coneixement i, per tant, la FITA és ara la notícia.

TRAJECTOR	CAMÍ	FITA
	procés	[<i>experimentador</i>]
<i>Notícia</i>	<i>Ve</i>	<i>a algú</i>
[<i>experimentador</i>]	procés	[<i>estat</i>]
<i>Algú</i>	<i>Ve</i>	<i>en/a notícia</i>

El nou esquema continua vehiculant el sentit 'algú s'assabenta d'alguna cosa', però aquest nou esquema no parteix d'una metonímia, sinó d'una metàfora bàsica +ARRIBAR A UN LLOC ÉS EXPERIMENTAR UN ESTAT+. El fet que l'esquema nou partisca d'aquesta metàfora provoca que el canvi de direcció comporte un augment de l'abstracció en relació amb l'esquema contrari, analitzat adés. La relació entre la cosa transportada i el transportador encara és fàcilment deduïble en expressions com *La notícia vingué al rei* i, fins i tot, en *La notícia vingué en coneixença del rei*. En canvi, el moviment és ja difícil de percebre en *Jo vinc a notícia*. Aquest augment de l'abstracció respon, també, a un altre fet que té molt a veure amb el grau de protagonisme que pren el conceptualitzador. L'element més important en aquest esquema no és ara la *notícia*, sinó la persona. Aquest fet provoca que el moviment prenga importància en el sentit més processual, perquè la persona experimenta un procés que el du al coneixement.

Aquest tipus de construccions deixen de ser normals cap a finals del segle XV. És a partir d'aquest moment que l'abstracció arriba al grau màxim amb el naixement de la perífrasi <*venir a+inf*>, que queda fora ja de l'objectiu d'aquesta comunicació.¹⁰ En aquestes construccions l'[*estat*] estarà representat per un infinitiu, cosa que allunya encara més la FITA d'un lloc físic. Són aqueixes construccions perifràstiques, a banda d'algunes construccions temporals poc freqüents, les úniques construccions que actualment conserven la direcció conceptualitzador→FITA. N'oferim un exemple

- (53) Era Peiré el tonyiner (hola, no nomenant parts), l'amo de la meua ama. I el pobre tan descuidat vivia del seu mossot, que no en sabia del cas, hasta que *ho vingué*

¹⁰ Les trobareu estudiades a bastament en MONTSERRAT (2002b, 2003a).

a saber, perquè em veren festejar una i atra, i atra volta, enmig del carrer plantat (*Col·loquis*, p. 162)

3. Conclusions

Fet i debatut, en aquest treball hem presentat tot un seguit de construccions amb el verb el *venir* poc freqüents en l'actualitat en català i, fins i tot, algunes d'aqueixes totalment desaparegudes, que vehiculen un mateix contingut semàntic bàsic "algú s'assabenta d'alguna cosa". Hem provat de demostrar, alhora, que les construccions són fruit de transformacions metonímiques i metafòriques de l'esquema bàsic del verb *venir*, en les dues direccions. Així, hem trobat construccions que responen a la DIRECCIÓ TRAJECTOR→ conceptualitzador:

notícies vénen

- (54) Estos dies *vingueren* noves de que lo riu Ebro de Tortosa havia fet excessiva eixida i grandíssims danys i desolacions; i també la mar en Barcelona se havia eixit i entrava per la muralla, cosa que no havia tal memòria, ab gran desolació de cases, tant que tingueren dos dies i nits lo santíssim sagrament patent en la Seu demanant misericòrdia (*DietP*, p. 156. lín. 1)

notícies vénen en orelles d'algú

- (55) E si tal comport de vós feu cascun dia, vos ne seguirà gran càrrec e perpetua infàmia, la qual tot bon cavaller deu excusar refrenant la sua folla voluntat. E si açò *venia* en orelles de l'Emperador, lo que Déu no vulla, ¿com restareu vós e tots nosaltres, que en lo dia que sou arribat vos siau enamorat de sa filla, per difamar-li tot son estat, e la corona de l'Imperi, faent-vos jutge en vostra causa pròpia? (*Tirant*, cap. CXXI, p.86, lín. 15).

alguna cosa ve a/ en notícia d'algú

- (56) E jatsia que pus dignament, ab embaxada, aquests fets se deguessen tractar, emperò, perquè pus cuytadament e accelerada *vinguen* a notícia de vostra senyoria, és estat del·liberat per correu (*EpistVa2*, p. 178, lín. 38)

notícies venen a saber a algú

- (57) [...] cor aquell príncep no era bon cristià ni volia obeir lo bisbe Blanquerna de ço que li dehia segons son ofici. A saber *vench* al papa la injúria que aquell príncep fahia a l'Esgleya, e'l apostoli tramès misatge al bisbe que vedàs e scombregàs lo príncep (*LB*, p. 86, lín. 188)

I construccions que vehiculen la direcció conceptualitzador→FITA:

algú ve en/ a notícia d'alguna cosa

- (58) -Clarament, senyora, se mostra per experiència manifesta, que natura no podia més altament obrar que ha fet en la gran singularitat de la bellea que la majestat vostra posseeix, que per aquella *vinc* ara en notícia quanta és la glòria que los benaventurats sants senten en paradís (*Tirant*, cap. CLV, p. 523, lín. 11)

Finalment, l'estudi d'aquestes construccions ens permet afirmar, seguint Langacker, que un mateix contingut semàntic pot veure's matisat atenent als elements que el conceptualitzador focalitza com a importants. Aquest fet té repercussions en l'estructura sintàctica, que varia. Així,

la variació més important que hem constatat és el canvi de direcció, cosa que provoca que quan el conceptualitzador coincideix amb el TRAJECTOR, les estructures incidisquen més en el procés intern i l'estructura se'ns presenta com a expressió d'un canvi d'estat, d'una manera molt més evident que les estructures fruit de la direcció contrària.

Apuntem ací, per a finalitzar que hi ha moltes més estructures en català antic que responen a aquesta variació esquemàtica, variació que desapareix a finals del segle XV. Ací en donarem un exemple:

alguna cosa venir en oblit d'algú [algú venir en oblit d'alguna cosa / oblit venir]

- (59) No creem sia *vengut* en oblit de la vostra reyal magnificència com, en remuneració dels serveys per aquesta ciutat prestats a vostra senyoria (*EpistVa1*, p. 145, lín. 4)
- (60) [...] e, donat orde, com begueren de l'aigua del primer riu d'Infern, tots los enamorats *en tal oblit vengueren* d'aquella senyora, que no bastaren manyes, missatges, ne públics o parencers senyals de voluntat encesa, tornar algú a conduir a més voler seguir-la (*Neptuno e Diana*, p. 101)

alguna cosa cosa venir a record a algú [algú venir en record d'alguna cosa / record venir]

- (61) *Venint*-me a record los perills grans e escampaments de sang sostenguts per alcançar Ginebre, de qui, si desdenyat me sentia, no ab citació ne ab plena audiència requeria esmena (*Alegre*, p. 132, lín. 36)
- (62) Plaerdemavida, *venint en record* dels treballs e dolors que sofertes havia, hagué compassió de si mateixa e destil·laren dels seus ulls vives llàgremes (*Tirant*, cap. CCCLXXII, p. 986, lín. 29)

algú venir en ira [algú venir en ira / ira venir]

- (63) Altre día ell me pren sacrament si jo havia escrit a vostra beatitud; io li dix de no i que no teníam tal comissió de vostra beatitud, però que si davant lo conspecte d'aquella me trobàs i me demanàs, que haguera dit lo que havia vist i lo que em paria; açò era d'ell a mi; ell me demanà que jo li parle; ell, veent açò, fonc molt malcontent i *vingué en ira* ab Velasco e ab mi (*CartesB*, p. 197, lín. 9, any. 1494)
- (64) e si no, *vindrà* la ira de Déu sobre ells e encara sobre la vila que'u sosté (*Sermons*, vol II, p. 272, lín. 12)

Referencias bibliográficas

- BASTARDAS, Joan, "Sobre la construcció medieval "per sarraïns a preïcar"", *miscel·lània a Ramon Aramon i Serra*, Barcelona, Curial, 1978, 39-58.
- DIEZ, Frédéric, *Grammaire des langues romanes*, Reprod. facs. de la ed. de: Paris: Libraire A. Franck, 3 volums, 1973 [1874-18].
- JOHNSON, Mark, *The body in the mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- LAKOFF, George, "The invariance hypothesis: is abstract reasoning based on image-schemas?", *Cognitive Linguistics*, 1.1, 1990, 39-74.
- LAKOFF, George, *Women, fire and dangerous things. What categories reveal about the mind*, Chicago, The University of Chicago Press, 1987.
- LANGACKER, Ronald W., *Foundations of Cognitive Grammar I: Theoretical Prerequisites*, Standord University Press, 1987.
- LANGACKER, Ronald W., "On subjectification and grammaticization", dins J.-P. Koenig, ed., *Discourse and cognition. Bridging the gap*, Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information, 1998, 71-89.
- MARTINES, Josep, "Sobre una construcció sintàctica catalana una mica controvertida: "SER + DE + INFINITIU". "E si de dos mals lo menor és de elegir, qual serà l'altre, si la mort per menor elegexes" (Joan Roís de Corella)", dins Vicent Martines (ed.), *Estudis sobre Joan Roís de Corella*, Alcoi: Editorial Marfil, 1999, 211-264.
- MONTSERRAT, Sandra, "Evolución semántica y usos metafóricos y metonímicos del verbo *venir*, *arribar* y *aplegar* en textos catalanes del XIV al XIX". Comunicació presentada en el *V Congreso de Lingüística General*, celebrat a Lleó el 5, 6, 7 i 8 de març del 2002, 2002a [en premsa].
- MONTSERRAT, Sandra, "El procés de gramaticalització del ver venir. La perífrasi venir a+inf.", *Miscel·lània Giuseppe Tavani III, Estudis de llengua i literatura catalanes / XLIV*, Barcelona: PAM, 2002b, 289-315.
- MONTSERRAT, Sandra, "<venir a + substantiu>/ <venir a+infinitiu> en català: el límit del concepte de perífrasi," dins el volum *Verbal periphrases in the (Ibero-)Romance languages* (Universitat de Munic), 2003a, 147-160 [en premsa]
- MONTSERRAT, Sandra, "Valors de la perífrasi <arribar a + inf> en el discurs rondallístic mallorquí", dins *Interlingüística 13*, 2003b, vol. III, 97-113.
- TALMY, Leonard, "Lexicalization patterns: semantic struture and lexical forms", dins Shopen, ed. *Language Typologie and Syntactic Sescription*, vol. 2, *Grammatical Categories and the Lexicon*, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, 57-149.